

A TÁNCUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT HÍRLEVELE

IV. évfolyam 3. szám, 2011. szeptember 15.

Szerkesztik: Bolvári-Takács Gábor, Major Rita

BESZÁMOLÓ A MAGYAR TÁNCMŰVÉSZETI FŐISKOLA OTKA-KUTATÓCSOPORTJA ELSŐ KUTATÁSI ÉVÉNEK EREDMÉNYEIRŐL

A kutatócsoport tagjai *A magyar színpadi táncművészet történetének forrásai* című, K 81672 nyilvántartási számú, négy éves futamidejű kutatás keretében 2010. július 1. és 2011. június 30. között az alábbi feladatokat végezték el:

I. A kutatócsoport tagjai által elvégzett kutatási feladatok

Bolvári-Takács Gábor vezető kutató (témája: *A színpadi táncművész-képzés magyarországi intézményesülésének első negyedszázada, 1937–1961*) a kutatás első három évében forrásfeltárást tervezett. Ennek keretében a téma vonatkozásait kigyűjtve feldolgozta az 1945 utáni táncos szaksajtót: *Hungarian Dance News* (1974–88), *Muzsika* (1958–76), *Néptáncos* (1958–62), *Táncművészet* (1951–56 és 1976–tól), *Táncművészeti Dokumentumok* (1976–90), *Táncművészeti Értesítő* (1956, 1963–76), *Táncoló Nép* (1949–50), *Táncstudományi Közlemények* (2009–tól), *Táncstudományi Tanulmányok* (1959–2003), *Zene–Zene–Tánc* (1994–tól). A jogi környezet egységes értelmezése végett összegyűjtötte a táncoktatásra vonatkozó jogszabályokat, 1897-től 1950-ig. A kifejezetten 2010-re tervezett kutatás (a Magyar Királyi Operaház Balettiskolája 1937–50) keretében feldolgozta a Magyar Királyi Operaház (1925–44) évkönyveit, továbbá levéltári kutatást végzett a Magyar Országos Levéltárban (operaházi, vallás- és közoktatásügyi minisztériumi, valamint népművelési minisztériumi iratok), és számos levéltári dokumentumról másolatot készített. A levéltári kutatás során más táncművész-képző intézményekkel kapcsolatos iratok is előkerültek, amelyekre a kutatás későbbi szakaszában lesz szükség. Interjú készített az operai Balettiskola két egykori növendékével, Éhn Évával és Koren Tamással. Más publikációk mellett az eredetileg 2012-re tervezett *Táncművészeti Iskola* (1949–50) történetéről forráspublikációt tett közzé.

Fuchs Livia szenior kutató (témája: *Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet egyes leltározatlan és feltáratlan hagyatékainak feldolgozása*) 2010-re Ortutayné Kemény Zsuzsa, valamint Dienes Valéria és Dienes Gedeon hagyatékának feldolgozását tervezte. A forráskutatás keretében megtörtént az OSZMI Táncarchívum gyűjteményéből az 1. számú (Dienes Valéria) és a 36. számú (Dienes Gedeon) rendezetlen hagyatékok leltározása, előrendezése és feldolgozása az OSZMI nyilvántartásba vételi szabályzata alapján. Eredményként részletes hagyatéki nyilvántartás készült mindkét hagyatéki állományról, ezek megtalálhatók az OSZMI Táncarchívumában. A hagyatékok feltárása során előkerültek

olyan publikálatlan, illetve csak rövidítve közölt Dienes Valéria kéziratok, levelek, szövegek, amelyek később publikálni lehet.

Az intézményesülés kutatása keretében a Politikatudományi Intézetben Ortutayné Kemény Zsuzsa hagyatékát nézte át. A hazai táncstudomány első generációját és intézményesülési kísérleteit vizsgálva kiderült, hogy az intézményesülési kísérletekben komoly szerepe volt vagy lehetett dr. Lugossy Emmának, akiről nemhogy értékelő írás vagy tanulmány nem született eddig, hanem egyetlen publikált életrajza sem létezik. A monumentális méretű Lugossy hagyaték az MTA Zenetudományi Intézetben van, jobbára rendezetlen, részben pedig dobozokba sorolt állapotban. Ennek ellenére átnézte a „rendezett” anyagot, és több doboznyi ő maga rendezett dobozokba és leltározott, hozzájárulva a MTA Zenetudományi Intézet nyilvántartásához. Lugossy pályaképe a talált dokumentumok alapján röviden felrajzolható – bár éppen az első tánc történeti kutatócsoportban való működésének dokumentumai még nem kerültek elő.

Major Rita szenior kutató (témája: A magyar színpadi tánc történet forrásai a korabeli tudósítások, kritikák, esztétikai jellegű viták, értekezések tükrében) 2010-re az 1700-as évek végének sajtójának átnézését és a további időszakok vizsgálandó periodikái pontos listájának összeállítását tervezte. Az első évben egy aktuális évfordulóhoz (Kultsár István születésének 250. évfordulója) is kapcsolódóan a Hazai és Külföldi Tudósítások (1806–1840), illetve a hozzá kapcsolódó Hasznos Multságok (1817-től mellékletként jelenik meg) számaint nézte át a táncsal kapcsolatos tudósítások, írások tekintetében. Ehhez kapcsolódóan előadást tartott (lásd később). A Kultsár-kutatás hozzájárult a felvilágosodás kori magyar tánc történeti ismeretek bővítéséhez. További kutatási lehetőség: az ún. iskolai (katolikus és protestáns) színjátszás táncos vonatkozásai, táncirodalom az egyházi gyűjteményekben. A kutatáshoz kapcsolódóan átnézte az 1700-as évek végének sajtóját: Magyar Kurír, Magyar Hírmondó, Bétsi Magyar Hírmondó. Ez a munka még folyamatban van (forrástípusok meghatározása, esetleges kiterjesztése stb.).

2010 decemberében részt vett egy módszertani konferencián Párizsban, amelyen egyebek mellett a forrásfeltárás, az archiválás, a hagyatékok feldolgozása tárgyában szerzett tapasztalatokat. A tanulmányútról beszámoló jelent meg a Táncstudományi Közleményekben.

Gara Márk kutató (témája: Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet egyes leltározatlan és feltáratlan hagyatékainak feldolgozása) keretében 2010-re Pallay Anna és Nirschy Emília hagyatékát vállalta. Feldolgozta az OSZMI Táncarchívumában található Pallay Anna (1890–1970) művészalbumot. Ez a különböző, albumba ragasztott kivágatok adatainak kereshető táblázatba foglalását jelentette. A kivágatokat az alábbi kritériumoknak megfelelően rendszerezte az albumban való elhelyezkedésük alapján: a kivágat helye, ideje, mely sajtóorgánumban jelent meg, rövid tartalmi leírás, esetleges megjegyzés, a hiányzó információk pótlása. Emellett igyekeztem rekonstruálni, hogy Pallay Anna iskolájának év végi vizsgakonzertjein mely növendékek léptek fel. Az excel-táblázat formájú összesítés a Táncarchívumban megtalálható.

A Nirschy Emília-hagyaték az OSZMI belső rendje alapján később lesz hozzáférhető, ezért Hidas Hedvig (1915–2011) táncművész, koreográfus és balettmester szellemi hagyatékát rögzítette oral history formájában. Emellett a mesternő által rendelkezésre bocsátott dokumentumokat archiválta fénymásolat formájában. Ezek között hivatalos iratok (pl. munkakönyv, diploma, egyéb végzettséget igazoló iratok), fellépések rekvizitumai, szerződések, kritikák és néhány levél található. A képeket 300 dpi felbontásban szkennelte, hogy azok későbbi használatra alkalmasak legyenek. Az eredeti dokumentumok sorsa jelenleg bizonytalan, hiszen az azóta elhunyt mesternő lánya Svájcba vitte ezeket. A fenti anyagot a keletkezett hanganyaggal együtt az OSZMI Táncarchívumának adta át. Az elkészített interjúkból két részben jelent meg a publikáció, amely a teljes hanganyag kb. 95%-át tartalmazza, egyúttal a mai napig a legteljesebb Hidas Hedvig életrajz.

Macher Szilárd kutató (témája: *Az Állami Balett Intézet 1958–60 között végzett évfolyamai tagjainak művészi pályaképe, dokumentumokban*) a 2010–2013 közötti időszakra anyaggyűjtést, forráskutatást, interjúk elkészítését tervezte. Az 1958/59-es évfolyamok tagjaival bármilyen formában kapcsolatos cikkeket gyűjtötte a Muzsika c. folyóiratból, most készül a Táncművészet c. lap hasonló feldolgozása. Ehhez kedvező kutatási környezetet biztosított a Lőrinc György-emlékkiállítás (lásd lent), hiszen az 1959-ben végzett évfolyamnak ő volt a balettmestere. Ugyancsak a kutatás eredményeit felhasználva került sor két előadásra (lásd lent) a Magyar Táncművészeti Főiskola egyetemese táncművészeti szerepéről.

Nagy Péter Miklós kutató (témája: *A színpadi táncművészet hatása a hazai egyházi kultúrára: a táncról folyó morális vita, 1900–1944*) 2010-re tervezett témája a táncról szóló morális késő középkori előzményei voltak. Erre azért volt szüksége, hogy a vizsgálat középpontjában álló 1900–1944 közötti időszak morális vita hazai korpuszát kontextusba tudja helyezni, és hogy a létrehozott modell segítségével az egyes alakzatok, toposzok továbbélését, folytonosságát hangsúlyozván a szövegekben fellelhető érvtípusok előzményeire rámutathasson. A másik követendő alapelv a hazai anyag európai kontextusban történő vizsgálata. Ennek egyik fő oka abban rejlik, hogy már a polémia első hazai megjelenésekor jelentős európai (angol, német, francia) hatásról beszélhetünk. Kutatása során elsőként a táncra vonatkozó diskurzusokat különítette el: táncmesteri, teológiai/morálteológiai, orvosi, pedagógiai. Ezt követően a táncsal kapcsolatos érvek csoportosítását végezte el. Tipológiája alapját egy középkori, a tánc feltételeit számba vevő csoportosítás alkotja, melyet a saját szempontrendszerével egészített ki. A táncolók személye, a táncolás helye, ideje jelentették a táncról szóló disputa korokon átívelő kulcsszavait. Ezek mellett a polémiában a táncolás módjának megvitatására helyeztek különös hangsúlyt, amely a szakrális és „szentségtelen” tánc témakörének elemzését jelentette. Utolsó szempontként a táncosok, a tánc „szándékának”, motivációjának, vizsgálata jelentette a vitában résztvevők számára a következő lényeges problémakört. Itt az idő szabad eltöltésének kérdéskörén túl a tánc pedagógiai, egészségügyi, tudományos,

művészeti / esztétikai vonatkozásainak megvitatására tettek kísérletet. Mintegy 100 szövegrészletet dolgozott fel excel-táblázatban. E modell alapján fogja megvizsgálni az 1900–1944 közötti táncra vonatkozó vitával kapcsolatos szövegeket.

A félév során a Táncstudományi Közlemények haláltánc tematikus számának (2010/2) anyagát szerkesztette, illetve több publikáció, előadás született a témában.

II. A kutatócsoport tagjainak előadásai és szakmai programjai

1. A kutatócsoport három tagja (Bolvári-Takács Gábor, Macher Szilárd, Major Rita) közreműködött a Magyar Táncművészeti Főiskola és a Magyar Állami Operaház szervezésében 2010. október 18-án, Budapesten megnyílt, *Lőrinc György táncművész, balettmester, az Állami Balett Intézet alapító igazgatója, az Operaház balettigazgatója életművét bemutató emlékkiállítás anyagának összeállításában.*

2. Major Rita a kutatásához kapcsolódóan *Takaros idomához, csinos lábához igen illett a délceg magyar tánc* címmel előadást tartott 2010. november 18-án, Budapesten a Petőfi Irodalmi Múzeumban megrendezett Kultsár István Emléknapon, valamint a XVIII. Komáromi Levéltáros Szakmai Napon, 2011. április 27-én, Komáromban.

3. A Magyar Táncművészeti Főiskola fennállásának 60. évfordulója alkalmából Budapesten rendezett *jubileumi konferencián*, 2011. február 18-án a kutatócsoport két tagja tartott előadást:

Bolvári-Takács Gábor: A Magyar Táncművészeti Főiskola oktatási rendszerének fejlődése, Macher Szilárd: A Magyar Táncművészeti Főiskola szerepe az egyetemes táncművészetben.

4. *A tradíció és megújulás kérdései a mai táncvilágban* címmel 2011. április 27–29-én Budapesten zajlott le a Magyar Tudományos Akadémia Táncstudományi Munkabizottsága és a Nemzeti Táncszínház közös elméleti konferenciája, amelyen a kutatócsoport három tagja adott elő: *Bolvári-Takács Gábor: A táncos képzés hazai intézményrendszerének történeti alakulása és kutatási forrásai, Macher Szilárd: A Magyar Táncművészeti Főiskola szerepe az egyetemes táncművészetben, Major Rita: A táncelméleti képzés eredményei és lehetőségei.*

5. Az OTKA-kutatócsoport tagjai két részletben, 2011. június 14-én és június 30-án nyilvános szimpózium keretében ismertették az első kutatási évben elért eredményeit a Magyar Táncművészeti Főiskolán.

III. A kutatócsoport tagjainak publikációi

Bolvári-Takács Gábor: *A Táncművészeti Iskola első és egyetlen tanéve*, 1950. = *Parallel*, 2010. 18. szám, 27–30. o.

Bolvári-Takács Gábor: *A táncművészképzés intézményesülésének művészetpolitikai és pedagógiai tényezői (1948–1950)* = *Iskolakultúra*, 2010. 20. évf. 4. szám, 77–83. o.

Bolvári-Takács Gábor: *OTKA pályázati eredmény a Magyar Táncművészeti Főiskolán* =

Tánc tudományi Közlemények, 2010. 2. évf. 1. szám, 107–108. o.

Gara Márk: *Szabálytalan portré két felvonásban 1.: Interjú Hidas Hedviggel* = *Parallel*, 2010. 18. szám, 24–26. o.

Gara Márk: *Mindenem a tánc volt – Szabálytalan portré Hidas Hedviggel 2.* = *Parallel*, 2011. 19. szám, 14–21. o.

Major Rita: *Beszámoló a Centre National de la Danse és a Táncos Témákkal Foglalkozó Dokrotanduszok Műhelye által rendezett konferenciáról* = *Tánc tudományi Közlemények*, 2010. 2. évf. 2. szám, 99–101. o.

Major Rita – Tóvay Nagy Péter: *tánc* – szócikk. In: *Magyar művelődéstörténeti lexikon XI.*, Balassi Kiadó, Budapest, 2011. 348–354. o.

Tóvay Nagy Péter (bev. és jegyz.): Valentin Wagner: *Imagines mortis* (1557) = *Tánc tudományi Közlemények*, 2010. 2. évf. 2. szám, 4–17. o.

Tóvay Nagy Péter: *Szentpéteri István* – szócikk. In: *Magyar művelődéstörténeti lexikon XI.*, Balassi Kiadó, Budapest, 2011. 127–128. o.

Tóvay Nagy Péter: *táncórület* – szócikk. In: *Magyar művelődéstörténeti lexikon XI.*, Balassi Kiadó, Budapest, 2011. 354–355. o.

Tóvay Nagy Péter – Hudák Viktória (ford.): *James M. Clark: Haláltánc a középkorban és a reneszánszban* (részlet) = *Tánc tudományi Közlemények*, 2010. 2. évf. 2. szám, 33–63. o.

A *Tánc tudományi Közlemények*, 2010. évi 2. évf. 2. száma teljes egészében az OTKA-pályázat támogatásával jelent meg.